

28. szám.

ISKOLAI LAP,

protestans növelészeti közlöny.

Szeged, 1861. december 10.

Felelős szerkesztő:
Szeberényi Lajos.

(Lakása: Élesház utca, 55-dik szám.)

Főmunkatárs: **Vince Sándor.**

Megjelen:

Minden hónap 10., 20. és 30-dikán.

Előfizetési díja:

Egész évre 2 forint, félévre 1 for.

Őszinte szó, a h. h. négy egyházkerület által meg- állapított népiskolai szervezet érdekében.

Három év merült le az idő végtelenébe, mióta az érintett népiskolai szervezet a h. h. négy egyházkerület vállvetett közreműködése s buzgólkodásával, mint a népnövelési ügy korunkig nyert vívmányainak lélekemelő eredménye, mint a növelészet terén annyi szakavatottsággal s tapintattal forgolódo hazai elmék nagyszerű terméke világot látott. Három év, magában véve, három parányi csep az idő végetlen tengeréből; mégis elegendő arra, hogy benne szokszor világrendítő események szülessenek, életrevaló intézkedések a reményteljes megvalósulás édenét varázsolják a sovárgó kebel lelki szemei elé....

S kérjük: három év, habár zivataros elfolyása után is, hogy állunk az új szervezettel? Átment-e az csak némiképp is az életbe, érezhető-e annak, avagy csak a legszűkebb körben is boldogító hatása; nem maradt-e az eddigelé csak mint írott malaszt a türelmes papir hasábjain? Fenáll-e még az ó rendszer önsúlya alatt összeomló épülete, vagy talán annak széthányatni kellett rommaradványain emelkedőfélben van már a honi prot. népnövelés ügy új díszes csarnoka, új remekstílusban, mint a tervezet után méltán várhatni?

Ügyszerető lelkünknek mily édesen esnék az igenlő, s mily fájdalmas az e kérdésben adandó tagadó válasz.

Ez ügy, a népboldogítás e legfontosabb ügye, melynek érdekében keletkezett a jeles szervezeti munkálat: a kezdetnél alig van egy lépéssel is tovább vive. A kitünő szervezet, fájdalom! úgy fekszik előttiük, mint a véka alá rejtett gyer-tya, melynek sötétség oszlató-világosságát a házban lakók

nem élvezik. Hasonló e szervezet a téli nap bágyadt fényéhez, mely világít, de nem melegít.

Hogy a szóba vett népiskolai szervezet minél előbb s minél sikeresebben életbe lépjen, mind a felsőbb, mind az alattas hatóságok s egyéniségek, mint tényezők részéről, határozott érdekeltség s elszánt akarat szükségeltetik, mely az útban álló akadályokkal megküzdzeni kész. „Az erős akarat, — mond egy jeles hazai író, olyan, mint a kevély folyó, medret tör, s föltartóztatlanul halad előre, míg tengert ér, — tág országát, vagy egy meredék szélét, melyen habjai megtörnek, s azokat örvény nyeli el. A lanyha félakarat, mint ama rest erek, melyek lúp és iszap-mélyedésekből szivárognak elő, vánszorog, nem halad, homokrétegekben, vagy nád és káka közt enyészik el. Nem ismeri sem az apály szégyenét, sem a túlaradás diadalát. Az emberi akaratban isteni erő rejlik.“ stb.

Hogy a hazai protest. közönség hálájára magát méltóvá tett egyetemes népiskolai választmány, s a tevékenyen buzgólkodó főtiszt. egyházkerületek mit tettek s mily eredménnyel ez ügyben; az ez ügyet figyelemmel kísérő közönség előtt ismeretes. Az iskolai kézi- és vezérkönyvekre hirdetett pályázat még eddig kevés érezhető eredménnyel gyümölcsözött. Hogy miért? — annak oka bizonyára nem a fentisztelt testületek eljárásában rejlik. Hiába! láthatjuk most, hogy ha sokan vannak is e téren a hivatalosok: kevesen a választottak. Jó népiskolai könyveket készíteni, a tapasztalás mezején gazdagult s lelkiismeretes tanulmányozás s gondolkozás által mivelte elme van hivatva. Ilyeneket pedig, az anyagi küzdés, önmegtágadás s önfeláldozás szűk jövedelméből táplálkozó tanítói pályán, csak minél szerényebb számmal keress. Nem élénk újmutatás-e az arra, hogy díjjazzuk jobban a tanítói állásokat; hogy legyenek tanítóink, kik magokat teljes erővel az oktatás ügyének szentölendik; legyenek tanítóink, kik nemcsak az élhetés ösztönétől, hanem az úgyszeretet szent lángjától hevítve, lépnek e pályára. A pénz mindenható volt hajdan és jelenben is. A tisztességes jövedelem legbiztosabb ellenszere, a tanítás kézműszerü kezelésének, s leghatályosabb rügője a tanítói továbbképződésnek.

Pedig, a szervezet szerinti népiskolai oktatás életbelépése, nagy részben, a szervezet kívánalma szerinti kézi- és vezérkönyvektől föltételeztetik. Ugyde, ha ezen másként, mint a mint lehet, nem segíthetünk, elégedjünk meg, ha a népiskolai tanítás nemes fájának gyümölcsét, úgy szedjük és szedhetjük, a mint érjük.

De épen ezen szellemi szegénységünkből folyó hátrányos körülményeknél fogva többszörözött sulylyal nehezül, — a szervezet életbeléptetése egyéb tényezőinek (egyházmegyei és helybeli iskolai választmányok, — körügyeletek) vállaira a kötelesség, megtenni mindent, hogy a szervezet életbelépésének útja minél inkább elő — és így hova hamarabb megkészíttessék. Azonban, valljuk meg őszintén, ily jótékony mozgolásnak életjeleit, hazaszerte, nem igen volt alkalmunk észlelhetni. Ha ez, a szervezkedésre eléggé kedvezőtlen külkörülményeken kívül másban is találná magyarázatát: úgy ez nagy baj volna. De, szerény nézetünk szerint, nem kis baj az is, hogy e mű építésénél, sok is az építész, pallér stb., — kevesebb, de szakértő kezek hamarabb fölemelnék az új szervezet szerinti népiskolai oktatás dicső csarnokát?.... Az, meg a legeslegnagyobb baj, ha netalán az építészek közt olyan is van, ki a falazatba kő helyett meszet, vagy megfordítva rakat; — vagy meghagyja itt ott, a régi épület jelentéktelen ódon cirádáit; sőt gazdálkodni akaró fösvénységből, az elhasznált s avúlt anyagokat is óhajtja befoglaltatni az új alkotmány boltíveibe.

Hogy e hegedűszóban jelentett szép mesének, valóság is felel meg: könnyen meggyőződhetik az, ki egy némely körügyelő vagy iskolai választmányi tag (tisztelet a kivételeknek) eljárásának s felfogásának, szem- és fültanúja lenni elég szerencsétlen. Vagy talán nem akarjuk tudni, hogy az iskolák ilyen mlnőségben való felügyelői a „tantum scimus, quantum memoria tenemus“ rosszul felfogott értelmezése folytán még napjainkban is, csak az oly iskola állását tekintik a kellő mértéket megütőnek, s csak azon tanító szorgalmát teljesen kielégítőnek, kinek növendékei minden felakadás nélkül pergetik le szélviharral versenyző nyelveiken azt, mit a jó (?) mester félig értve, félig nem, a leginkább használatban lévő s legrövidebb utú tanmód — a vesszőzés — segélyével, fejökbe verhetett. Mert nem egyszer lehet hallani az ilyenek szájából, közvizsga vagy iskolai hivatalos látogatás alkalmával: „hogy N. N. tanító úrnak iskolája igen gyöngének találtatott, mert tanítványai nagyon akadozva feleltek.“

Az ily nézetek, a különben lelkiismeretes hűséggel működő tanítót is nem kissé hangolják le s zavarják meg, az idiótát pedig bizonyosan, nem tudván most már elhatározni, ha vajjon lelkiismerete szavának vagy az iskolai hatóság ilyenemű kívánalmának tegyen-e inkább eleget. Így lesz az aztán sokszor, hogy az ily, csupán az emle gyakorlására legtöbb

esetben pedig eltompítására vezető tanítás a helyett, hogy benső lenne, s a benső embert ragadná meg, s a helyett, hogy az ész- és szívképzés maradandó s becses kincseivel gazdagítaná a növendéket, a minden tartalom nélküli üres fölületesség, a semmitudás mulékony s hitvány üveggyöngyeivel cicomázza föl.

Az ily felfogásokban, nézetem szerint egyik legnagyobb akadályja rejlik, az új szervezet életbelépésének. Tisztába kell tehát valahára jöni mindazoknak, kik a népnövelés élére állítják, vagy ez ügygyel szoros kapcsolatban vannak, különösen az iskolafelügyelőknek és tanítóknak azon fontos kérdéssel: hogy minek kell a tanításban megmaradni, s lehet elenyészni:

„Meg fog, és meg kell maradni — mint egy jeles szakférfi szól — mindenekelőtt az ész- és kedélyképzésnek, melyet a tanonc az iskolában sajátjává tett. El fog enyészni a tanítói hiúság sok terméke, és sok előkelő apróság, a számok és nevek sokasága, az öndicsőítő vizsgák és tanodalátogatások alkalmára könyv nélkül betanult dicsékvések és elmegyakorlatok; el fog enyészni, a mit az ember valódi hazájának tekintetbe nem vételével ültettünk és öntöttünk. De a mit a komoly tanító a komoly fegyelem kedvéért tett, a mit a vallás-erkölesi érzelmek élénkítésére, az elméleti tevékenység fölébresztésére cselekedett, az megmarad s áldásos befolyásával kihat az életre is. Habár sokat feledjen is a gyermek a nyelvtanból, természettanból és történetből, a gondolkozáshoz szokott fő mindenhol talál támpontot az életben, s mindenütt tájékozza magát; a vallás-erkölesi érzelmek soha sem fog elveszni, s az erény és bűn közti válpontokon mindig marad szava. Nem, mint célt, önmagában, hanem mint az ész és szív magasb művelésére vezető eszközt kell az oktatási tárgyakat tekintelnünk“. stb.

Vajha, kiket ez ügy legközelebbről érdekel, átéreznék e fontos szavak igazságát! Mennyi félreértésnek, méltánytalanságnak, félszégnek, szóval szellemi nyomornak átkos forrása dguúlna be ez által!!

Míg a nemes felfogások, az emberek fejében és szívében teljes érvényre nem emelkednek; míg a népnövelés élére férfiak nem állítatnak, kik keresztelnek nem vízzel, hanem tűzzel, és szent lélekkel: addig az új szervezkedés munkája kívánt eredménynek aligha fog örvendhetni.

Mindezekből, némi ugrással szabad legyen azt is következtetnünk, miszerint az új szervezkedés folytán alakított körügyeletek (decanatus) úgy, a mint felállítottak, nem fog-

nak sikert eredményezni, egyebeket elhallgatva, már csak azért sem, mivel ezek egy teljesen önálló, magát ez ügynek szentelő egyént kívánnak. — Melyik pedig ilyen csak egy is a megválasztottak közül? Azonban igaz az is: „Non omnis fert omnia tellus.“

De ugyan csak a mondottakból vont következtetés útján, az új szervezet életbeléptetését tárgyzó gondolatunk egyik nyugpontját a képezdékre fordítandó kellő gondoskodásban találja föl. Minél kevesebb gond fordítatott vagy fordíthatott ezekre eddigelé, annál buzgóbb örömmel üdvözöljük különösen a tiszántúli főt. egyházkerületet, az e téren legközelebb tett bölcs intézkedéseiért. Soha se feledjük e kétségtelen igazságot: „Minden növelésnek alapföltétele s legbiztosabb kezessége a növelő személyiségében rejlik, s hogy a néptanoda ügyének minden irányban való emelése szoros egybefüggésben áll a képezdek életelemével és szellemével, s csak ezektől föltételezhető. A képezdeknek kell megteremteniök ama személyiségeket ama sziveket, s lánggra lobbantaniok amaz ügyszeretetet, melyre néptünknek és néptanodáinknak oly nagy szüksége van.“

Most bezárom töredékes, de őszinte soraimat, melyeknek egyedüli célja: fokozni mindinkább az érdekeltséget az új szervezet, s így népiskoláink hová hamarább remélt jobb állapotba helyezése iránt, azon ügy iránt, melyet legközelebb az előtérbe nyomuló politikai élet válságos mozzanatai némileg háttérbe szorítani látszanak.

A népboldogítás többnemű eszközei között csak azon egyik az iskola üdvös működésének körébe: hogy növeljen értelmes, józan embereket, kötelességű s buzgó tagokat az egyháznak és hazának. Ide legyen hát főleg irányozva minden törekvése. Ha e feladatát emberül megfejtí: úgy méltó csak, hogy az emberiség s társadalom üdvintézetének nevezessék.

—e—r.

A magyar nyelv gyakorlati tanfolyama. Negyedik kötet. Rövid magyar nyelvtan. Kellner Lajos után írta Kempelen Győző. Szeged, Burger Zsigmond tulajdona. 1861. 8-dr. 142 l.

A milyen hathatósan ajánlottuk multkor e mű első három kötetét, oly kevésbé ajánlhatjuk ezt. Magában is eredeti gondolat volt a szerzőtől (?) német nyelvtant magyarra fordítani. Mert ő a főnebbi műben valóban azt tette, kivéve a hol az átdolgozást épen nem lehetett már kikerülni, péld. a szószármazásnál, ragozásnál. Ebből aztán következett, hogy a

példákban ily badarságok jönnek elő: Man meint, er sei gestorben, ford. Azt mondják, hogy meghalt „volna.“ Sie erzählten, er sei verreist, ford. Azt mesélték, hogy elutazott „volna.“ Ily képtelenség, midőn a magyar igeidők használatára hűségesen elősorolja Kellner uram német szabályait, hol többi közt ezeket mondja: A félmult időt, mint főnebb mondánk (nem „mondók,“ nyelvtanár ur?) oly esetben használjuk, midőn egyik tevékenység félbenszakasztja a másikat. És e szabályra (?) rögtön e példa következik: Midőn ebédelttem, hozzám jött. Hát hol itt az aligmult? A németben nagyon jól van a szabály és példa: „Während ich a s s, l a s er.“ De lássuk a folytatást: „A félmult időt u. m. különösen elbeszélésekben használjuk.“ E szabály ismét csak a német nyelvben érvényes.

Azonban e lap szűk köre nem engedi, hogy az ily képtelenségeket mind elősoroljuk. Legyen elég ennyi izlelőül. — De nem mellőzhetjük, hogy ki ne mondjuk, miszerint a fordítás is nagyon tökéletlen. Így a Formwörter a 3. §-ban alakneveknek, a 25-dikben határozóknak, a 28-dikban már szóalakoknak van fordítva. A befogadott „melléknevet“ fordító a német Beschaffenheitswort után „minőségnevek“ nevezi. A helyes „viszonyszó“ nála „névutó,“ s erről azt mondja, hogy mindig a név után áll. Hát sokszor nem áll előtte a szónak? Beszél „orrhangok“ról is, milyeneket mi a magyar nyelvben nem ismerünk. Szerinte a „bab, báb“ szavakban az önhangzó előtti hang előképző (?), az utána álló utóképző. Ezt eddig nem tudtuk. Az „itt, ott, ide, oda, akkor, úgy“ e nyelvtan szerint névmások. Az „Ableitung“ itt szóképzés „származás“ helyett, noha az általános Wortbildung is e szóval van fordítva, stb. stb.

Végre, hogy több példát mellőzzünk, az i k e s igék ragozásáról az egészben egy hang sincs. Egyébiránt, úgy látszik, ezzel fordító nem is sokat gondol, mert a mondók, hallók stb. helyett mindig azt mondja: „mondánk, hallánk stb.“

Szóval, ki magyar nyelvtant akar tanulni, akármely más könyvet használjon inkább, mint ezt; mert itt nem csak a módszer van Kellnertől kölcsönözve hanem a német szabályok is a magyar nyelvre rátukmálva; épen olyan, mintha valaki sarkantyús magyar csizmához és nadrághoz 18 collos cilindert és frakkot öltene magára.

TÁRCA.

Belföldi tanügyi szemle.

B.-Csabáról értesítettünk, hogy ott a mult napokban ismét egy új elemi iskolát nyitottak. Ez egyház néhány év óta, tagadhatatlan, sokat tett. 1855 óta emelt egy díszes paplakot, a másik most épül, befedte a nagy templomot, alapjából kijavította az ó templomot, a szőlőkben szép imaházat, a városban pedig szilárd anyagból három új iskolát épített és alapított; továbbá négy osztályú gymnasiumot, lánynövelvét és két ovodát létesített.

* A gömöri h. h. egyházmegyéből vett egy érdekes hosszabb tudósításból, melyet terjedelme miatt már nem adhatunk, megemlítjük, hogy a tanítóság ez évben is megtette kötelességét, s haladást különösen ez öszhangzatos éneklési gyakorlatok által tanúsított. A tanítók két ily énekkarra, u. m. Rima- és sajomellékire oszlottak. — Aug. 7. Tornalján központi gyűlést tartván, jelentetett, hogy a 8 körlátogatói járás közül 7 tartott értekezletet, a 8-dikat a körlelkész nem hívta össze tanácskozmányra. Ugyanott a központi könyvtár meghagyását elhatározták; a Rimaszombatban alakult takarékpénztárban az özvegy-árva-gyámolda részére 6 (100 frtos) részvényt vásároltak stb.

— Bécsben az ág. és h. hitv. egyházak folyamodtak a városi tanácshoz iskoláik évenkénti segélyeztetése iránt. Az iskolai bizottmány 7000 frt utalványozását véleményezi, mivel nevezett iskolákban 1000 gyermek nyer oktatást, miről azon tanodák nem létében a városnak kellene gondoskodnia.

Külföldi tanügyi szemle.

△ Franciaország. A Temps szerint az elemi iskolák a lehető legalacsonyabb fokon állnak. Innen van, hogy az újoncok $\frac{2}{3}$ is csak nyomorultan olvas, írni pedig $\frac{1}{3}$ alig tud. A községek tartoznak ugyan iskolákat építeni; de látogatják-e a gyermekek, azzal senki sem gondol.

* Németország. A német tanítók 13. nagy gyűlése 1862. jun. 10—12 napjain fog megtartatni Geraban. Nevezetesebb tárgyak: A tanterv megalapításának főelvei; anyagi vagy alaki oktatás föladata-e a népiskolának? — Magán és államiskolák közti párhuzam; a jellemképzésről; elmegyakorlatok; irálygyakorlatok stb. stb.

Gyöngyök a növelészet tengeréből.

(Folytatás)

4) Micsoda épület az, melynek — falak helyett — rengő délibáb tündéri szárnyain magasra emelt pompás födélzete alá még nem rakatott volna alap? Ez akon országos törvényhozás lenne, mely — egyéb üdvös rendszabályai közül — a népnövelés ügyet kifeledné.

5) A minden kegyeletek élő kinyomata, leghivebb arképe oly tanító, kit vénülő, teljes életkoru ifju és gyermekrendü egyházttagok, egész közönség, egy nép, mint tanítványok a mestert, oly kitüntető s méltányló figyelemnek tiszteletjeleivel körzenek.

6) Szülöink csak időrend szerint — tanítóink érdemlegesen — első rendü jóltevöink. Saját becsületességünknek és az ö érdemeiknek csalhatlan mérlege azon jó vagy rosz viszony, melyben hozzájuk állunk, miután reánk nézve már nélkülözhetőkké váltak.

7) A tudománynak mindig csak elemeivel bibelödni, a mélységes titokba avatkozhatásnak szellemi élvezetéből kizárta: hogy milyen lélekölö, azaz legkevésbbé elevenítő munka? legjobban érzi s tudja a néptanító. Bármily nagyfontosságü egyetemi tanszék teherviselésének tisztességével fölér az ABC tanárság. Ki nem hinné, vegye elő bizonyságul a próbát!

8) Van pedig a néptanítói hivatalnak előbbivel aránylagos, söt felebb becsülhető amaz előnye, hogy az ártatlan gyermekded, angyaltisztaságü növendék, világgal társalogva, minthogy ez leginkább csak a jézusi szenteség s ker. szeretetnek legtisztességü nyelvén történhetik: oly tiszta, ép lelkü, ön igazi nagyságában nemesbülö jellemmé ifjul és erősödik, a mily mértékben jó bánásmódjával megnyerni és nemesbiteni tudja kicsinyeit. Jó tanítónak örök ifju kedélyt ajándékoznak tisztelve szerető, mert szeretett jó tanítványai. Gyermekkel társalgás leghatályosabban fölviányozni képes az életunalommal vesződö és aggodva aggulö férfilelket.

Gonda László.

Üzenetek.

— *Azon t. előfizetőinket*, kik többszöri kérésünk dacára is hátrálékban vannak illetőségeikkel, komolyan fölhívjuk, hogy azokat legközelebb beküldjék.

— *Jövä számunk* az utolsóval egyszerre fog megjelenni. Egy kis türelmet kérünk.

Nyomatott Szegeden Burger Zsigmondnál.